

УДК 342.72/.73

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

RIGHT OF ACCESS TO PUBLIC INFORMATION AS OBJECT CONSTITUTIONAL AND LEGAL RELATIONS

Тептюк Є.П.,
суддя Черкаського районного суду
Черкаської області

У статті проаналізовано загальні засади визначення права на доступ до публічної інформації як окремого об'єкта конституційно-правових відносин. Визначено основні складові права на доступ до публічної інформації. Розкрито сутність права на доступ до публічної інформації як об'єкта конституційно-правових відносин.

Ключові слова: Конституція України, публічна інформація, конституційне право на інформацію, доступ до інформації, об'єкт конституційно-правових відносин.

В статье проанализированы общие принципы определения права на доступ к публичной информации как отдельному объекту конституционно-правовых отношений. Определены основные составляющие права на доступ к публичной информации. Раскрыта сущность права на доступ к публичной информации как объекту конституционно-правовых отношений.

Ключевые слова: Конституция Украины, публичная информация, конституционное право на информацию, доступ к информации, информация как объект конституционно-правовых отношений.

This paper examines the general principles of determining the right of access to public information as a separate object constitutional relations. The main components of the right of access to public information. The essence of the right of access to public information as an object of constitutional and legal relations.

Key words: Constitution of Ukraine, public information, the constitutional right to information, access to information, the object of the constitutional and legal relations.

Постановка проблеми. З появою нових інформаційних технологій, основою яких є впровадження засобів обчислювальної техніки, зв'язку, систем телекомунікації, інформація стає постійним і необхідним атрибутом забезпечення діяльності держави, юридичних осіб, громадських організацій та громадян. Від її якості та достовірності, оперативності одержання залежать численні рішення, що приймаються на різних рівнях – від глави держави до громадянина [1, с. 19].

10 грудня 1948 року, майже 65 років тому, Генеральна Асамблея ООН прийняла перший міжнародно-правовий документ, що проголосив основні права і свободи людини, – Загальну декларацію прав людини. Вона стала основою світового правопорядку в галузі прав людини. В статті 19 декларації було визначено права кожної людини на свободу переконань і вільне їх вираження, передбачено свободу шукати,

одержувати і поширювати інформацію та ідеї. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод 1950 року також закріплює положення щодо права особи на інформацію. Так, у статті 10 Конвенції зазначено, що кожна людина має право на свободу думки, воно включає в себе свободу дотримуватися власних поглядів і свободу одержувати або поширювати інформацію та ідеї без втручання з боку публічної влади, незважаючи на державні кордони [2].

Із прийняттям Конституції України у 1996 році в Україні було закріплено цілий комплекс прав і свобод людини і громадянина, що визначають її правовий статус у сфері інформаційних відносин. Стаття 34 Конституції України передбачає, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Крім того, Конституція України закріплює право кожного громадянина зна-

йомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях із відомостями про себе (ч. 3 ст. 32), гарантує право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту (ч. 2 ст. 50), право знати свої права й обов'язки (ч. 1 ст. 57), встановлює, що закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом [3].

Прийняття Верховною Радою України 13 січня 2011 року Закону України «Про доступ до публічної інформації» [4], в якому вперше в Україні було визначено поняття публічної інформації, активізує наукові дослідження проблеми визначення права на доступ до публічної інформації як об'єкта конституційно-правових відносин і зумовлює важливість детального вивчення даного питання. Метою статті є розкриття сутності права на доступ до публічної інформації як об'єкта конституційно-правових відносин.

Стан дослідження. Питання визначення права на доступ до публічної інформації як об'єкта конституційно-правових відносин мало досліджене. Частково вказано теми у своїх працях торкалися вітчизняні науковці, а саме: Ю. Тодика, Т. Костецька, М. Демкова, А. Марущак, О. Кохановська.

Виклад основного матеріалу. Ключовим елементом складу конституційно-правових відносин, щодо яких здійснюється діяльність суб'єктів конституційного права, є їх об'єкти. Об'єктами загальних конституційних правовідносин виступають, головним чином, вищі соціальні суспільні цінності, що набувають конституційного рангу й отримують закріплення в конституційних принципах, у загально-регулятивних нормах, програмних положеннях.

На думку Ю. Тодики, об'єктами конституційно-правових відносин є: суверенітет народу; державний і національний суверенітет; територія; конституційний лад та його захист; права, свободи і обов'язки людини і громадянина; влада; волевиявлення народу, населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці; дії державних органів тощо [5, с. 20].

Основними об'єктами інституту конституційно-правового статусу людини і громадянина, зокрема, є: статус людини і громадянина; громадянство; конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина; громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні і екологічні права і свободи людини та громадянина; гарантії прав і свобод людини та громадянина; поведінка, дії людини і громадянина; громадянські права людини: право на життя, право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань; право на свободу та особисту недоторканність; право на недоторканність житла; право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; право на невтручання в особисте і сімейне життя людини; свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, право повернення в Україну; політичні

права громадян України: право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір; та інше. Серед цих прав право людини і громадянина на інформацію є одним із ключових прав, яке сформувалося в результаті еволюції права людини на свободу слова. Воно гарантується положеннями Конституції України.

Аналізуючи закріплені конституційні права громадян, можна цілком об'єктивно стверджувати, що без реалізації права на інформацію здійснення всього комплексу конституційних прав, свобод і обов'язків було б принаймні обмеженим, а то і просто неможливим.

У статті 32 Конституції України закріплено право кожного громадянина знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Стаття 34 визначає: «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя». Стаття 50 Конституції України передбачає, що кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена. Відповідно до статті 57 Конституції України кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом.

Конституційне закріплення права кожного на інформацію зумовлює розширення інформаційних можливостей особи, розвиток якісно нових інформаційних відносин між нею і державою, становлення інформаційного суспільства. Погляд на інформацію з погляду її споживачів окреслює це поняття як нові відомості, прийняті, зрозумілі й оцінені як корисні; іншими словами, це нові знання, що їх отримує споживач (соціальний суб'єкт) внаслідок сприймання і переробки певних відомостей.

Можна навести багато визначень поняття «інформація», однак усі вони сходяться в тому, що це відомості у будь-якій формі та вигляді на будь-яких носіях; відомості, сигнали про навколишній світ, про зовнішнє і внутрішнє середовище, що їх сприймають організми [6, с. 403].

В Законі України «Про інформацію» визначено, що інформація – це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що саме від-

буваються у суспільстві, державі та навколишньому середовищі [7]. Таким чином встановлена матеріальна форма збирання (одержання), зберігання, використання і поширення інформації, завдяки чому інформація стає об'єктом реалізації конституційних прав і свобод і, як наслідок, відповідних інформаційно-правових відносин [8, с. 74-75].

Законом України «Про доступ до публічної інформації» було введено в законодавство України нове поняття – публічна інформація. В статті 1 Закону зазначено, що публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом. Публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом.

Розпорядниками публічної інформації закон визначив: суб'єктів владних повноважень – органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інших суб'єктів, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання; юридичних осіб, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, – стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів; осіб, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, – стосовно інформації, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків; суб'єктів господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, – стосовно інформації щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них.

Крім того, до розпорядників інформації закон прирівняв суб'єктів господарювання, які володіють інформацією: про стан довкілля; про якість харчових продуктів і предметів побуту; про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян; іншою інформацією, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідною інформацією).

Закріплений Законом України «Про доступ до публічної інформації» зміст права на інформацію, а саме право доступу до інформації, не в повній мірі відповідає його конституційному формулюванню. В Кон-

ституції України визначено основне право збирати інформацію (ст. 32, 34), знати свої права і обов'язки (ст. 57), а доступ гарантується лише до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту (ст. 50). Як засвідчує правозастосовча практика, відповідні різнопорядкові терміни, що визначають вид конкретної інформаційної дії, вживаються як ідентичні. Мабуть, це є прикладом того, що невідповідність конкретній нормі Конституції не завжди є критерієм конституційності (неконституційності) акта чинного законодавства [9, с. 8].

Висновки. Дослідження юридичної природи права на доступ до публічної інформації як об'єкта конституційно-правових відносин обумовлює конкретизацію публічної інформації з інших видів інформації, право на які закріплено в Конституції України. Чіткого переліку, яка інформація є публічною, не визначено.

Виходячи з викладеного вище, ми можемо констатувати, що право на доступ до публічної інформації є окремим об'єктом конституційних правовідносин, складається з: права кожного громадянина на доступ до відомостей про себе, про стан навколишнього середовища, якість харчових продуктів, предметів побуту, право на вільний доступ до нормативно-правових актів, та на іншу інформацію, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень інших суб'єктів, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства, та рішення яких є обов'язковими для виконання; юридичних осіб, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, – стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів. Крім того, до нього відносяться права на доступ до інформації інших осіб, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків. А також право на інформацію, наявну у суб'єктів господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них. Право на інформацію про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян, та на право на іншу інформацію, що становить суспільний інтерес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Демкова М. Інформація як основа інформаційного суспільства: визначення поняття та правове регулювання / М. Демкова, М. Фігель // Інформаційне Суспільство. Шлях України. – К. : Фонд «Інформаційне суспільство України», 2004. – 422 с.
2. Про ратифікацію Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – С. 263-264.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 138-156.
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 10. – Ст. 446-448.

5. Тодыка Ю.Н. Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина. – Х., 1998. – 284 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ; Ірпінь : ВТ «Перун», 2004. – 1440 с.
7. Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII «Про інформацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
8. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина / За редакцією академіка НАН України Ю.С. Шемшученка. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2008. – 252 с.
9. Белкин А.А. К соотношению Конституции и государственно-правовых актов (производное нормотворчество) // Правоведение. – 1985. – № 5. – С. 8-10.